

קורא בו עתה אשר תקריבו. ומשום שכבר העלה אין לפוטרו, שהרי ההעלאה היתה שלא כדין, אלא הספק שייך רק בהעלאה בהכשר, שכבר אינו מחוסר הקרבה אלא הקטרה בלבד (עפ"י חזון איש כג,ג).

(ע"ב) 'מדת הלה נמשח בין מבפנים בין מבחוץ, מדת יבש נמשחו מבפנים ואין נמשחו מבחוץ'. משיחת כלי שרת, יש לעיין האם נעשתה על פני כל הכלי, אם לאו. ולכאורה יש לדמותה למשיחת כהן, שהרי הכתוב כללן יחדיו, ומשיחת כהן היא כמין כ"י יונית (כבכריתות ו:). ולפי זה צריך לבאר מה שאמרו כאן שנמשחו מבפנים ולא מבחוץ – מדוע אין די במשיחה אחת לכל הכלי? ואפשר שפנים וחוף נחשבים כשני כלים. או אפשר שבאמת די באחת לכלי כולו, רק הכוונה כאן שנמשח על מנת לקדש רק את הצד הפנימי ולא לקדש את הצד החיצון (עפ"י חזו"א כו,יא). ע"ע אבן האזל (כלי המקדש א,ג) שאעפ"י שהכלי כולו קדוש קדושת הגוף, מבפנים ומבחוץ, אינו מקדש אלא בפנים. ואין שני הדברים הללו, קדושתו העצמית וקידושו את מה שבתוכו, קשורים בהכרח זה בזה.

זוהא איכא ביסה דלח הוא? – אמר ליה: כגון שלש על גבי קטבליא. ואם לש לחם הפנים בביסה של קודש – גם לרבי עקיבא יהא חייב על חימוצו (עפ"י לקוטי הלכות). ואולם בחזון איש (כד,יב) כתב לחלוק, שכיון שאין מצוה לקדשו עד אפיה, אינו בכלל אוהרת חימוץ לר' עקיבא. וכתב להוכיח כן מהסוגיא, שהרי אם נאמר שכאשר לש בביסה וחימוצו – חייב, על כרחך לומר שנלמד מריבוי הכתוב אשר תקריבו, ואם כן מדוע הוצרך ר' יוחנן להפוך דברי ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא, הלא גם לרע"ק שמדת יבש לא נתקדשה, קיימת אוהרת חימוץ באופן שלש בביסה. וכן הקשה הגרעק"א על דברי רש"י בד"ה ושמעינן. וכנראה הבין בפשיטות שלפי רע"ק כשלש בביסה חייב משום חימוץ, כדעה הראשונה.

'אלא עשרון, כיון דאמר רחמנא עביד עשרון וכייל ביה, שביק עשרון דקודש וכייל בעשרון דחול?!'. משמע שמצוה למדוד בעשרון של קדש (וכן כתב הרמב"ם מעשה הקרבנות יג), אך נראה שאינו אלא למצוה ולא לעכב, וכמשמעות הלשון 'שביק עשרון...'. ולא אמר שפסול (עפ"י חזון איש כה,ת. וע"ש במה שפרש מה מקום למצוה זו, והלא אין המדידה מן העבודות הנצרכות למנחה אלא כדי לדעת את הכמות).

זממותר העומר וממותר שתי הלחם ולחם הפנים. בתוספתא (פ"ד דמכות) ובכל כתבי היד הגרסה 'משתי הלחם ולחם הפנים' והיא הגרסה המדויקת, שהרי אין בשתי הלחם דבר העולה לאשים ואין שייך לומר בהם מותר (עפ"י דקדוקי סופרים).

דף נח

זהתניא, אם נאמר כל שאור למה נאמר כל דבש, ואם נאמר כל דבש למה נאמר כל שאור – מפני שיש בשאור מה שאין בדבש... שאור הותר מכללו במקדש... מאי ניהו, לאו שתי הלחם...'. לכאורה היה לפרש את הברייתא כך: מדוע נאמר גם בשאור וגם בדבש 'כל' לרבות חצי קומץ / חצי כזית ועירובו, הלא אפשר ללמוד זה מזה – אלא לפי שהשאור הותר מכללו במקום אחר, מלבד מה שכתוב בענין קרבן ראשית תקריבו... – שהרי הותר בלחמי תודה, בתנופה, אבל דבש לא הותר במקדש בתנופה מלבד בקרבן ראשית, הלכך אין ללמוד דבש משאור. 'ודברי הגמרא אינו מובן לעני כמונ' (משך חכמה ויקרא ב,יא).

ונראה שאין לנקוט לשון 'הותר מכללו' או 'לא הותר' בדבר המותר כבר במקום אחד והדיון הוא רק אם מצאנו הטר במקום נוסף. לכך מפרש הגמרא שהמדובר על הטר הקרבה שלא מצינו לו הטר אחר. וצ"ע בפירוש הראב"ד לתו"כ ויקרא שם.

'אמר רב עמרם: לא לְקַרְבַּי (נראה שכך צ"ל) עמהם'. אעפ"י שכך היא מצוותו של השאור בשתי הלחם, נחשב זאת 'הותר מכללו'. ומה שכתב הצ"ח (בפסחים כג: ד"ה יתיב) שאיסור נבלה אינו נחשב 'הותר מכללו' בכך שהותרה מלוקה לכהנים משום שכך מצוותה, נראה כוונתו רק כלפי דבר שהותר מכללו ואין מצוותו בכך שהוא קל יותר ואין ללמוד זה מזה (ע"ש), אבל מכל מקום נחשבת זו קולא כלפי דבר שלא הותר כלל.

וכן מוכח לעיל ו שטרפה הותרה מכללה במלוקה, הלכך אין ללמוד בע"מ ממנה. וע' גם בירושלמי יבמות ריש יבמות שאיסור אשת אח נקרא 'הותר מכללו' כיון שהותר במקום מצוה.

וכבר ציינו לדברי השטמ"ק בכתובות לב. (ד"ה ואי ממונא) שנראים סותרים לדברי הצ"ח. ואולם יש סיוע לסברתו ממה שאמרו בגמרא לעיל (כה). ששמאל אינו נחשב 'הותר מכללו' כשאר פסולים, כי אעפ"י שהותר ביוהכ"פ זה מפני שהכשרו ומצוותו בכך. ומכל מקום אמרו לעיל ו שאין ללמוד זר משמאל שכן זה הותר מכללו ביוהכ"פ – הרי מוכח כנ"ל, שאעפ"י שאינו קל כ'הותר מכללו' שאין מצוותו בכך, קל הוא לגבי מה שלא הותר כלל.

(ע"ב) 'אין קומץ פחות משני זיתים'. לא נתבאר מקור הדבר. ורחוק לומר שהיא הלכה למשה מסיני. ועוד צריך עיון מה דינו של כהן שאין במלא קומצו כשני זיתים. ובמשנה למלך (מעשה הקרבנות, יג) הביא מן הירושלמי שכהן כזה פסול. ופרש הכוונה שפסול גם לשאר עבודות, שאם רק לקמיצה – מה חידוש יש בדבר (וע' בענין זה ב'שיעורין של תורה' א).

ואין נראה, שאם כן היה להחשיב זאת עם מומי הכהנים הפוסלים לעבודה. והיה אפשר לפרש כוונת הירושלמי, שלא נאמר היות וקומץ כדין בקומצו, אמנם אין קומץ פחות משני זיתים, אך יוכל לקמוץ פעמיים – משמיענו שאינו כן אלא פסול לקמיצה, אבל לשאר עבודות – כשר (שפת אמת). וכן בקרן אורה צידד שאין לפסול כהן שאין בקומצו שני זיתים, ולכך הרמב"ם השמיט דברי הירושלמי. ורצה לפרש שזה שאמרו 'אין קומץ פחות משני זיתים' – אינו דין אלא מציאות, שכל כהן קומצו מכיל כן, אלא שהעיר מלשון הרמב"ם.

'אין הקטרה פחותה מכזית'. בשיטת הרמב"ם נתקשו רבים, שלכאורה נראה מדבריו (איסורי מזבח ה,א) שפסק כאביי שאיסור שאור ודבש בכל שהו (וע' גם בתשב"ץ ח"א כט). ואולם משמע (שם ה"ב) שפסק אין הקטרה פחות מכזית. ע' בכסף משנה ולחם משנה שם; לח"מ מעשה הקרבנות יג; שער המלך חמץ דף לו ע"ד; חדושי הגר"ר בעניני ח"ב לג, ד ה.

'המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח...'. סיכום פירש"י ותוס' ורמב"ם – ע' בשאלות ותשובות שבסוף החוברת. וע"ע בובה תודה.

ענינים טעמים ורמזים

שאור ודבש

כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ, כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' – פירשו חכמים, לפי שאמר הקב"ה: על כל קרבנך תקריב מלח והשאור והדבש אין מקבלים מלח.

ולפי שמנהג עובדי אלילים בתקרובותיהם, שנותנים בהם שאור ודבש ואין נותנים מלח, לפיכך שנה הקב"ה מעשיהם ומאס בהם. שאור ודבש רמזים הם ליצר הרע. הוא דומה לשאור שמנפח ומחמיץ והוא נדמה לכל אדם מתוק כדבש, לפיכך לא תקטירו ממנו. כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' – אמר חכם אחד דרך רמז: אל תבוא לפני בוראך חמוץ יותר ממדתך ולא מתוק יותר ממדתך, אלא בוא לפניו כמות שהנך כהויתך. עוד רמזו: שאור – משל לנפוח וגאווה. דבש – משל לעונג ותאוה. אינך יכול לקדש את 'כל שאור' וכל דבש' אבל מעט מהם אפשר לקדש ולהכניס בעבודת ה'. הרי התירו חז"ל לתלמיד חכם העובד את ה', שמינית שבשמינית מן הגאווה, וכמו כן צייתה תורה על פריה ורביה, אלא שראשיתם ועיקרם צריכים להיות לשם שמים. לפיכך נאמר אחרי כן: קרבן ראשית תקריבו אתם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח. אפילו אפשר לקדש זה המעט מן ה'שאור' ומן ה'דבש' ואולם ל'מזבח', היינו בשעה שאתה עוסק בתורה ובתפלה, לא יהיו אתך אפילו שמץ מן הגאווה ולא שמץ מן התאוה (מספר הפרשיות – ע"פ דעת וקנים מבעלי התוס'; מורה הנבוכים; בעל הטורים; תולדות יעקב יוסף – נשא; רמ"מ מקוצק ועוד).

'הרמו בשאור ודבש – לגבהות, שהם מרתיחים ועולים כמו הגבהות שמגביה לב האדם (והם דיני הקטנות – כי קטן רוצה להיות גדול, והדיוט קופץ בראשו). ואמר הכתוב לא תקטירו ממנו אשה לה' – לעבוד על ידי גבהות, רק קרבן ראשית – רצה לומר ראשית התקרבות להשם יתברך מותר להיות בגבהות, אבל אחר כך – אל מזבח העליון לא יעלו לריח ניחוח – שאין נחת רוח לפניו יתברך שמו, בגבהות ח"ו, כי תועבת ה' כל גבה לב' (מתוך 'כתר שם טוב' ח"ב דף יח:).

'...והענין מושכל כי לא בחר השם בקרבן כי אם בהשתתף מעשה האדם בזה, כמו בעלי חיים שהאדם טורח בטיפולו וגידולו. לכן אסרה תורה מחוסר זמן, שכיון שנולד והוא נגמר מהטבע בלבד – לא ירצה. וכן הפרי, כיון שגידולו נגמר מהטבע בלבד בלא מעשה האדם – לא ירצה לריח ניחוח לפני השי"ת. לכן לא ירצה למנחה רק סולת חטים או גרש כרמל שנשתתף מעשה האדם. וכן יין ושמן שהכל בא במעשה האדם. ודובשא דתמרי ושאר פירות – המשקין היוצאין לא חשיבי, כדאמר פרק 'כיצד מברכין' דמברכין עליהן 'שהכל'...' (מתוך משך חכמה בראשית ד, ג).

עוד בענין הקטרת שאור ודבש, ושייכותו לאיסור הקטרת 'כל שממנו לאשים' – ע' בפירוש רש"י הירש ויקרא ב,יא; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב לגו בענין גאווה וחנופה. וע"ע במובא לעיל ב.

*

זה שאמר הכתוב (בהושע ט,י): כענבים במדבר מצאתי ישראל, ככורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם... – כמו ענבים המונפים לגבי מזבח אך לא יעלו לריח ניחוח שאינם ראויים לאשים, ואולם היוצא מהן, היין, מתנסך על גבי מזבחי לריח ניחוח – כן מצאתי את ישראל שיהיו בניהם טובים ונעלים מהם.

אכן כבכורה בתאנה בראשיתה מצאתי אבותיכם – התאנה, ביכוריה תנופה אבל היוצא ממנה, הדבש – אינו ראוי אף לביכורים, שאין מביאים ביכורים חוץ מיינן ושמן (ע' תרומות יא.ג). כלומר הבנים גרועים הרבה מאבותיהם, שאינם מלמדים אותם תורה ויראת ד', ולא זה בחר ד' אלקי יעקב (משך חכמה ויקרא ב.יא).

דף נט

'מנחת (עובדי כוכבים) (נכרים), מנחת נשים...' בשתי אלו אין חידוש ונקטם התנא אגב השאר, כי מניין לנו לחלק במנחות הנדבה בין אדם לאדם, הלא דין שמן ולבונה נאמר במנחת נדבה – היא מקריבה אשר יהא. ואולם **מנחת כהנים יש בה חידוש**, כי הייתי אומר הואיל ויצאה לדון בדין חדש – שכולה כליל, ישתנה דינה גם לענין שמן ולבונה (עפ"י קרן אורה).

יש להעיר שמרש"י אין נראה כן, שכתב להלן (בד"ה ולא) שהואיל ואין מפורש בהן שמן ולבונה הו"א למעטן מ'עליה' [ואמנם התוס' נטו מפרש"י]. וכן מרש"י להלן (ס: ד"ה מרבה אני) מבואר שצריך לרבות מנחת נשים ואינה כלולה בפרשה. וכן מפורש שם בגמרא לגרסא שלפנינו, ואולם בשטמ"ק (ד) מחק זאת. אכן טעמו של רש"י צריך באור.

'אמר רב פפא: כל היכא דתנן עשר תנן, לאפוקי מדרבי שמעון דאמר מחצה חלות ומחצה ריקין יביא, קמ"ל דלא.' יש מי שפרש (דלא כפרש"י) שלרבי שמעון חלות וריקין אינם שני סוגי מנחות, אלא לדעתו ישנו רק סוג מנחה אחד של 'מאפה תנור' ואילו הצורות של חלות וריקין אינן אלא פרט בצורת המנחה הזו, ולכן אפשר לעשות חלק חלות וחלק ריקים. ואם כן, לר' שמעון אין שייך למנות אלא תשע מיני מנחות ולא עשר. וזהו שמשמיענו רב פפא, עשר תנן.

[ואפשר שקיבל כן מרבתינו שכך הוא פירוש המשנה. וגם מדויק כן מלשון המשנה 'החלות והריקין'. ואילו היו שתייהן מנחה אחת, היה לו לומר 'חלות-וריקין'. ועוד, לא היה לו להזכיר כלל חלות וריקין אלא 'מנחת מאפה תנור'] (חדושים ובאורים ז, יג. ויישב בזה כמה דקדוקים. וע"ע במובא להלן טג).

– לפירוש הראשון שברש"י נראה שכל המנחות, הן אותן הנאפות תחילה הן מנחת הסולת שנקמצת קודם אפיה – באות עשר עשר חלות. וכן משמע מרש"י כת"י להלן (עו. ד"ה כל) שגם מנחת סולת אופה לאחר קמיצה עשר חלות.

ואולם מדברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות יג, י) נראה לדקדק שמנחת הסולת לא היתה באה עשר חלות, כי לא נאמר בה אפיה כלל, ומתחלקת לכהנים בעודה סולת. והכהן, מה שירצה יעשה בה (עפ"י משנה למלך מעה"ק יג, י. וע"ש באריכות [וכן נראה פשט דברי רש"י (שבדפוס) להלן עד: ד"ה מנחת הסולת]. ואין הדבר מוסכם – ע' לחם משנה שם; מנחת חינוך קטז, יא).

'מנחה – לרבות מנחת שמיני ללבונה. ואימא להוציא?...' צריך באור, והלא אין כאן משמעות מיעוט אלא ריבוי? – יש שפרש שלשון 'מנחה' יכול להידרש כמיעוט; מנחה סתם, כלומר זו הנוהגת לדורות, ולא מנחה שאינה נוהגת לדורות (יד דוד).

והרש"ש ושפת אמת פרשו כוונת הקושיא כמו 'מה ראית' לרבות מנחת שמיני ממנחה ולמעט שתי הלחם מהיא – נאמר להפך. והוא לשון קצר.